

*Геннадій Рижков,
юридичний радник Німецького Фонду
міжнародного правового співробітництва*

ПРАВОСУДДЯ В ФЕДЕРАТИВНІЙ РЕСПУБЛІЦІ НІМЕЧЧИНА

I. Конституційні засади та основні законодавчі акти

Коли в Німеччині використовують поняття «судовий устрій», то передусім мають на увазі «побудову (систему), функції та компетенцію судів та інших інституцій у всіх видах судочинства»¹. Окрім особливостей історичного розвитку системи правосуддя Німеччини, на її структуру впливає і федеральний устрій цієї держави. Також при побудові системи правосуддя був дотриманий принцип поділу компетенцій і відповідальності між Федерацією та її суб'єктами – федеральними землями (принцип федералізму). Стаття 92 Основного закону Німеччини (далі – ОЗ), яка відкриває розділ IX «Правосуддя», повністю враховує цей основоположний принцип державного устрою Німеччини.

Стаття 92 ОЗ

Судова влада ввіряється суддям; вона здійснюється Федеральним Конституційним судом, зазначеними в цьому Основному законі федеральними судами та судами земель.

Для визначення системи юрисдикцій та подальшого втілення принципу розподілу компетенцій та відповідальності між Федерацією та землями визначальною є також частина 1 статті 95 ОЗ.

Стаття 95 ОЗ

(1) В галузі звичайного, адміністративного, фінансового, трудового та соціального судочинства Федерація утворює як вищі судові палати Федеральну Судову палату, Федеральний адміністративний суд, Федеральну Фінансову палату, Федеральний Трудовий суд та Федеральний Соціальний суд.

Фактично частина 1 статті 95 Основного закону закріплює існування в Німеччині п'яти відокремлених між собою судових юрисдикцій, кожна з яких включає на відповідному рівні суди федеральних земель та на рівні Федерації. Причому більшість судів та суддів діють в межах цих юрисдикцій саме у федеральних землях. Із понад приблизно 21 000 суддів у Німеччині та всіх судах на рівні Федерації діють лише трошки більше 500 суддів². Таким чином, основний тягар здійснення правосуддя припадає в Німеччині саме на суб'єкти Федера-

¹ Creifelds, Rechtswörterbuch. 19. Auflage, 2007, Verlag C. H. Beck, München, S. 481.

² У судах Федерації діють:

- Федеральна судова палата: прибіл. 123 судді;
- Федеральний Адміністративний суд: прибіл. 70 суддів;
- Федеральна Фінансова палата: прибіл. 61 суддя;
- Федеральний Соціальний суд: прибіл. 45 суддів;
- Федеральний трудовий суд: прибіл. 34 судді.

ції (і це без урахування суддів на громадських засадах)³. Так само із наведеної у виносці № 3 статистики, можна зрозуміти, що судові округи та кількість судів відповідних інстанцій не завжди збігається з територіально-адміністративним поділом у 16 федеральних землях. Наприклад, в деяких федеральних землях в галузі загальної (або ж звичайної) юрисдикції діють декілька вищих судів землі (Баварія), в галузі фінансової юрисдикції декілька фінансових судів (земля Північний Рейн – Вестфалія). Утворення декількох судів на рівні відповідної інстанції може бути пов'язане як зі значною кількістю населення на цій території або ж зі значним рівнем навантаження на відповідну судову інстанцію. Суди на рівні Федерації в основному виконують функцію ревізійної (касаційної) інстанції та турбуються шляхом прийняття відповідних рішень у конкретних справах про забезпечення єдності судової практики та подальший розвиток права.

На основі відповідних розділів Основного закону, які присвячені розподілу законодавчих компетенцій між Федерацією та землями, провідне місце в законодавчому врегулюванні побудови відповідних юрисдикцій, порядку розгляду відповідних справ (процесуальне право) посідають закони на рівні Федерації. Насамперед це Закон про судовий устрій (Gerichtsverfassungsgesetz, GVG), який більше присвячений впорядкуванню судів звичайного (загального) судочинства. Так само Цивільний процесуальний (ZPO) та Кримінальний процесуальний (StPO) кодекси є виключно федеральним правом. У сфері фахового (адміністративного, фінансового, соціального та трудового) судочинства Федерація прийняла свого часу відповідні закони, які містять як матеріально-правові (судові інстанції та відповідні суди, вимоги до суддів тощо) так і процесуально-правові норми: Кодекс адміністративного судочинства (VwGO), Закон про фінансові суди (FGG), Закон про соціальні суди (SGG), Закон про трудові суди (ArbGG). Федеральні землі, які так само прийняли відповідні закони, загалом все ж таки орієнтувалися на тексти саме цих федеральних законів. Окрім цього діють ще декілька федеральних законів, які також важливі для побудови системи та здійснення правосуддя: Німецький Закон про суддів (DRiG), Закон про справи добровільного судочинства (FGG), Закон про чиновників судового відомства (RechtspflegerG).

Так само Основний закон в розділі IX «Правосуддя» у відповідних статтях визначає деякі важливі принципи здійснення правосудної діяльності, які одночасно, з погляду їх дії стосовно громадян, прирівнюються до основоположних прав. Передусім це «право на законного суддю», яке закріплене в реченні другому частини першої статті 101 Основного закону.

Стаття 101 ОЗ

(1) ... Ніхто не може бути позбавлений свого законного судді.

На реалізацію цього принципу Основного закону в Законі про судовий устрій в главі 2 «Загальні положення про президію та розподіл справ» визначається порядок затвердження в судах порядку розподілу справ. Цей план визначається наприкінці кожного календарного року президією відповідного суду на весь майбутній рік діяльності цього суду. Це відбувається передусім шляхом визначення спеціалізації складів у відповідному суді, шляхом «закріплення» суддів за відповідними складами, визначення порядку їх заміщення (або заміни у разі потреби) тощо. Цей план розподілу справ має бути публічно доступним для відвідувачів суду та учасників справ (також і майбутніх). Завдяки реалізації цього конституційного принципу громадяни мають можливість заздалегідь з'ясувати, який суддя (склад суду) розглядатиме їх справу, а невідповідна плану розподілу заміна судді (складу суду) вважати-

³ В судах на рівні земель діють:

- загальна юрисдикція: при бл. 15 500 суддів у 706 дільничних, 116 судах земель, 24 вищих судах земель;
- адміністративна юрисдикція: при бл. 2 267 суддів у 52 адміністративних судах, 16 вищих адміністративних судах;
- фінансова юрисдикція: при бл. 555 суддів у 19 фінансових судах;
- соціальна юрисдикція: при бл. 1 169 суддів у 69 соціальних судах та 16 вищих соціальних судах;
- трудова юрисдикція: при бл. 1 119 суддів у 123 трудових судах та 19 трудових судах земель.

меться порушенням їх основоположного права на законного суддю і призводить до скасування судового рішення.

Ще одним правом, яке прирівнюється Основному закону Німеччини до основоположного права і таким чином є важливим при здійсненні правосуддя, є «право бути заслуханим в суді», яке закріплене в частині першій статті 103 ОЗ.

Стаття 103 ОЗ

(1) В суді кожному гарантується право бути заслуханим судом.

Як вже зазначалось вище, статус суддів у Німеччині визначається передусім в Німецькому Законі про суддів, який є конкретизацією закріплених у статті 98 Основного закону конституційних вимог щодо врегулювання їх правового положення та насамперед порядку призначення. Закріплення та практичне гарантування незалежного статусу суддів є однією з найважливіших складових системи правосуддя в Німеччині й нерозривно з нею пов'язується.

Стаття 98 ОЗ

(1) Правове становище федеральних суддів має врегульовуватись спеціальним федеральним законом.

...

(3) Правове становище суддів в землях має врегульовуватись спеціальними законами земель, якщо п. 27 частини 1 статті 74 не передбачає іншого.

(4) Землі можуть визначити, що про призначення суддів в землях рішення приймає міністр юстиції землі разом із комісією з обрання суддів.

... .

Таким чином, з огляду на наведену статтю Основного закону вже згадуваний вище німецький закон про суддів є, скоріше, рамковим, оскільки федеральні землі (на реалізацію принципу федералізму) прийняли свої відповідні закони. І хоча в питанні врегулювання незалежного статусу суддів відмінностей практично не існує, значні відхилення у врегулюванні в різних федеральних землях спостерігаються передусім у питанні визначення органів з обрання (призначення) професійних суддів, складу цих органів та порядку їх діяльності. Хоча Основний закон і відображає в своєму змісті стару німецьку традицію призначення суддів виконавчою владою, проте одночасно допускає в частині 4 статті 98 обрання суддів у федеральних землях відповідно створеними для цього комісіями з обрання суддів. Цим самим надається належне тій обставині, що судді не вважаються звичайними службовцями. Землі активно скористались наданим їм Основним законом правом і більша кількість з них утворила комісії з обрання суддів з дуже різноманітними функціями та структурою (землі Баден-Вюртемберг, Берлін, Бранденбург, Бремен, Гамбург, Гессен, Ренланд-Пфальц, Шлезвіг-Гольштайн, Тюрингія). Декілька федеральних земель залишили призначення суддів виключно за виконавчою владою (Баварія, в якій провідна роль належить міністру юстиції; також не утворені комісії з обрання суддів в Мекленбурзі – Передній Померанії, Нижній Саксонії, Північному Рейні – Вестфалії, Саарланді). Хоча в Німеччині й вважається, що призначення суддів урядом або уповноваженим міністром відповідає принципу демократії з огляду на те, що уряд або міністр відповідають перед парламентом, але важливі аргументи з наукових кіл та практикуючих юристів все-таки призводять останнім часом до того, що справа призначення суддів більше не вважається виключною компетенцією виконавчої влади і тому активно діють комісії з обрання суддів. Таким чином залучення законодавчої влади та, в деяких землях, правників (адвокатів) має, на думку відповідного земельного законодавця, посилити рівень легітиматії судової влади і відповідає її сучасному розумінню в рамках загальної структури Основного закону. Судді на рівні Федерації так само призначаються (із числа суддів федеральних земель) за безпосередньої участі парламенту – німецького Бундестагу і його Комісії з призначення суддів.

У розділі IX «Правосуддя» Основного закону також визначаються основоположні принципи діяльності та компетенція Федерального Конституційного суду (статті 93, 94, 96,

100 ОЗ). Оскільки вони не є предметом цього дослідження, більш детально ми на цих питаннях не зупинятимемось. Так само це дослідження не приділятиме особливої уваги діяльності деяких інших судів на рівні Федерації, наприклад Федерального Патентного суду або особливих судових складів, які розглядають справи у сфері здійснення певних професій: нотаріусів, адвокатів, повірених, суддів та прокурорів, військовослужбовців, публічних службовців.

II. Побудова системи судів загального (звичайного) судочинства

Поняття «загального» (або ж «звичайного») судочинства треба передусім розуміти з урахуванням історичного контексту. До середини XIX століття на німецьких територіях діяла (з незначними спеціальними винятками) впорядкована «єдина» (або ж у сучасній термінології «звичайна/загальна») судова юрисдикція (*ordentliche Gerichtsbarkeit*). Потім почали створюватися фахові юрисдикції, насамперед згідно з Конституцією Паульскірхе 1848 року було запроваджене незалежне від адміністрації адміністративне судочинство. Поняття «загальне судочинство» історично використовується і зараз для позначення судів, які в основному здійснюють цивільну і кримінальну юрисдикцію. Причому у сфері цивільної юрисдикції ці суди розглядають як цивільно-правові спори, так і справи добровільного (непозовного) судочинства, які складають значну частину їх діяльності. Також при цих судах (дільничні суди) діють відомства із ведення поземельних книг, які займаються питаннями визначення правового статусу та правового обігу нерухомого майна та прав на нього (земельних ділянок).

Як вже зазначалося вище, процесуально-правовою основою діяльності судів загальної юрисдикції є Цивільний процесуальний та Кримінальний процесуальний кодекси та Закон про справи добровільного судочинства. Що стосується системи судів загальної юрисдикції, то вона, з урахуванням зазначеного процесуального законодавства, передусім визначається на підставі норм Закону про судовий устрій (далі – GVG).

Дільничні суди

Зазначений Закон у главах 3 та 4 (§§ 22–58 GVG) визначає структуру та компетенцію дільничних судів. З наведеної статистики у виносі № 3 (с. 104) можна помітити, що дільничні суди логічно є найчисельнішими за їх кількістю і діють як найнижчі сходинокки в системі загальної юрисдикції. Зазвичай округи цих судів найменші за територією і в цих судах діє незначна кількість професійних суддів (за винятком декількох судів у великих містах або територій із значною концентрацією населення). Згідно з § 22 GVG переважна кількість справ розглядається суддями дільничних судів одноособово, а деякі види справ взагалі опрацьовуються чиновниками судового відомства, які працюють у канцеляріях цих судів (наприклад судові накази тощо).

Сфера компетенцій дільничних судів є дуже широкою. Найважливішим є те, що в галузі цивільно-правових спорів дільничні суди розглядають позови, вартість яких становить до 5 000 євро. Проте вони незалежно від суми вартості спору розглядають справи (§ 23 GVG):

- у сфері оренди житла,
- спори між подорожуючими та приймаючими на ночівлю господарями, перевізниками, водниками, переселенськими експедиторами у вантажних портах, які виникли стосовно рахунків приймаючих господарів, грошей за перевезення, грошей за переправу, транспортування подорожуючих та їх майна та стосовно втрати та пошкодження останнього, а також спори між подорожуючими та ремісниками, які виникли у зв'язку з подорожжю;
- спори у зв'язку з нестатками у худоби;
- спори у зв'язку з заподіянням шкоди дикими тваринами;
- вимоги, які витікають з договору довічного утримання у випадку виділу після розподілу

селянського подвір'я, договору про виділ старого селянина та довічного утримання, договору про виділ, які пов'язані з передачею земельної ділянки;

– справи виключного провадження.

Дуже значну кількість справ у юрисдикційній діяльності дільничних судів складають сімейні справи, справи із врегулювання правовідносин батьків і дітей, справи, пов'язані з питаннями забезпечення утримання, а саме (§ 23a GVG):

– спори про визначення правовідносин між батьками та дітьми;

– спори, які стосуються передбаченого законом обов'язку на надання утримання, який виникає у зв'язку з одруженням або наявністю спорідненості;

– справи, пов'язані із вимогами, які виникають на основі §§ 1651i, 1651m Цивільного кодексу;

– шлюбні справи;

– спори щодо вимог, які витікають з права про майно подружжя, також якщо в провадженні беруть участь треті особи;

– справи, які витікають зі спільного проживання в цивільному шлюбі або партнерстві.

Для розгляду зазначених вище та деяких інших видів сімейних справ (піклування, опіка, порядок поведіння батьків зі спільною дитиною тощо) Закон передбачає (в § 23b GVG) утворення в дільничних судах відділів у сімейних справах. Враховуючи ту обставину, що таких справ може бути багато, а їх різноплановість є дуже значною, Закон допускає (§ 23c GVG) можливість утворення за рішенням урядів федеральних земель спільних дільничних судів. Тобто одному із декількох дільничних судів у відповідній землі рішенням уряду може бути передана предметна та територіальна компетенція з розгляду певних категорій сімейних справ. У такий спосіб підвищується рівень спеціалізації суддів та судів і одночасно гарантується більш фаховий, ефективний та швидкий розгляд відповідних категорій справ та доступ громадян до правосуддя.

Так само до компетенції дільничних судів належить забезпечення виконання судових рішень або проведення торгів з реалізації майна. Незначні справи в галузі неплатоспроможності так само віднесені Законом до компетенції дільничних судів.

Як вже зазначалось вище, дільничні суди також мають у своїй структурі відділи з реєстрації прав на нерухоме майно, а також із ведення відповідних реєстрів.

До компетенції дільничних судів з розгляду кримінальних справ Закон (§ 24 GVG) відносить ті справи, якщо компетенція щодо них не належить суду землі відповідно до § 74 абз. 2 або § 74a GVG або навіть вищому суду землі відповідно до § 120 GVG, а також якщо в окремому випадку не очікується більше покарання ніж позбавлення волі на чотири роки або поміщення обвинуваченого в психіатричну клініку як окреме покарання або поряд з іншим покаранням, або превентивне ув'язнення чи прокуратура не внесе обвинувачення до суду землі у зв'язку з особливим значенням справи.

Таким чином, треба наголосити на тому, що дільничні суди не можуть виносити вироків стосовно позбавлення волі й стосовно поміщення в психіатричну лікарню у вигляді окремого покарання або поряд з іншим покаранням, або стосовно превентивного ув'язнення більш ніж на чотири роки.

Так само суддя дільничного суду (§ 25 GVG) приймає рішення як суддя у кримінальних справах із проступків, якщо вони а) переслідуються у зв'язку з приватним обвинуваченням або б) не очікується більше покарання ніж два роки позбавлення волі.

Спеціальною компетенцією дільничних судів (§ 26 GVG) є розгляд справ, пов'язаних із кримінальними злочинами, скоєними дорослими проти неповнолітніх. Тобто якщо ними наноситься шкода дитині чи юнаку або для них виникає безпосередня загроза, а також стосовно порушень з боку дорослих тих норм, які слугують справі захисту молоді або вихованню молоді. Треба також зазначити, що розгляд таких справ є можливим також у спеціальних скла-

дах суду – в суді у справах неповнолітніх та молоді. Зокрема, прокуратура повинна висувати обвинувачення в суді у справах неповнолітніх та молоді тільки у тому випадку, якщо в провадженні як свідків необхідно залучати дітей або молодь чи якщо на основі інших обставин справи провадження в суді у справах неповнолітніх та молоді вважається більш доцільним.

Інші повноваження та коло справ у дільничних судах можуть бути додатково визначені нормами Закону про судовий устрій або процесуальним законом.

Ще однією особливістю розгляду кримінальних справ дільничними судами є діяльність у їх складі судів шеффенів (Глава 4, §§ 28–57 GVG). Зокрема, якщо розгляд та винесення вироку у справі не віднесене Законом до компетенції одноособового судді, то такі справи мають розглядатись саме судами шеффенів (§ 28 GVG). Згідно з § 29 та § 30 GVG суд шеффенів складається з судді дільничного суду (як головуючого у цьому складі) та двох шеффенів. За заявою прокуратури може бути прийняте рішення про залучення другого судді дільничного суду, якщо його участь вважається необхідною з огляду на обсяг і складність справи. У такій заяві прокуратури немає необхідності, якщо розгляд справи по суті в суді шеффенів був ініційований судом вищої інстанції. Якщо закон не передбачає виключень, шеффени під час провадження по суті справи здійснюють суддівські повноваження в повному обсязі, тобто мають таке саме право голосу, як і судді дільничного суду, і беруть під час провадження по суті справи участь у тих рішеннях, які не пов'язані з прийняттям вироку і які можуть бути прийнятими без усного розгляду. З іншого боку, треба також зазначити, що за межами провадження по суті справи рішення приймаються суддею дільничного суду одноособово. Значна кількість параграфів 4-ї глави GVG присвячена порядку відбору, складанню списків та обранню шеффенів серед мешканців відповідного округу дільничного суду, а також вимогам до цих осіб тощо.

Як вже зазначалося, дільничні суди зазвичай не є чисельними з погляду діяльності в них професійних суддів. Тому до складу президії дільничного суду можуть належати, окрім голови та суддів цього суду, також і голова суду вищого щяблю (наприклад суду землі, особливо якщо він здійснює службовий нагляд за співробітниками цього суду) або голова іншого дільничного суду (§ 22a GVG). Якщо ж дільничний суд складається тільки з одного судді, то президія суду землі, як наступної інстанції, уповноважує певного суддю з його округу постійно заміщувати цього єдиного суддю у відповідному дільничному суді.

Суди земель

Суди земель в ієрархії судів загальної юрисдикції знаходяться між (нижчого рівня) дільничними судами та (вищого рівня) вищими судами земель. Важливо наголосити на тому, що суд землі, крім виконання завдань апеляційного суду щодо рішень дільничних судів, має змістовні компетенції і як суд першої інстанції з цивільних справ та значної кількості кримінальних справ. Закон про судовий устрій врегульовує склад судів землі, структуру палат та його компетенції в главі 5 «Суди земель» (§§ 59–78 GVG), главі 5a «Палати з виконання вироку в кримінальних справах» (§§ 78a–78b GVG) та главі 7 «Палати з розгляду комерційних справ» (§§ 93–114 GVG).

На відміну від дільничних судів, суди земель розглядають справи переважно у складі палат, які утворюються для розгляду цивільних справ, кримінальних справ та комерційних справ. Так само передбачається можливість створення палат для спеціальних правових спорів (наприклад у сфері обігу цінних паперів). Закон зазначає, що суди землі діють у складі Президента суду, головуючих суддів та необхідної кількості суддів суду землі (§ 59 GVG), причому суддя суду землі може одночасно обіймати суддівську посаду в одному з дільничних судів, які належать до округу відповідного суду землі.

Палати у цивільних справах складаються з трьох професійних суддів, один з яких є головуючим суддею. Але у зв'язку з нескладністю справи з правового або фактичного погляду цивільне процесуальне законодавство допускає можливість розгляду справи одним із членів

палати як одноособового судді. Суд землі як суд першої інстанції розглядає ті цивільно-правові спори, які не віднесені Законом до компетенції дільничних судів (переважно це ті справи, які вартість спору в яких перевищує суму в 5 000 євро), а також ті справи, які пов'язані з відшкодуванням шкоди, нанесеної діями держави або відповідними посадовцями.

GVG

§ 71. (Повноваження у цивільних справах у 1-й інстанції) (1) До повноважень цивільних палат, включаючи палати у комерційних справах, належать всі цивільні правові спори, які не віднесені до повноважень дільничних судів.

(2) Суди землі є виключно уповноваженими на розгляд справ без уваги на вартість предмета спору:

1) стосовно вимог, які висуваються проти державного бюджету на підставі Закону про державну службу;

2) стосовно вимог проти суддів та службовців у зв'язку з перевищенням ними службових повноважень або у зв'язку з нездійсненням всупереч обов'язку службових дій;

3) стосовно вимог, які пов'язані з неправильною, оманливою або нена даною публічною інформацією про ринок капіталів, з використанням неправильної або оманної публічної інформації про ринок капіталів або з нена даними необхідними поясненнями про те, що публічна інформація про ринок капіталів є неправильною або оманливою;

...

Як правило в округ суду землі входять декілька дільничних судів і він розглядає як апеляційна інстанція апеляційні скарги на рішення цих судів по суті цивільно-правових спорів, а також процесуальні скарги на відповідні рішення таких дільничних судів (якщо Закон не передбачає можливість звернення відразу до вищого суду землі)

GVG

§ 72. (Повноваження у цивільних справах у 2-й інстанції) Цивільні палати, включаючи палати у комерційних справах, є апеляційними судами та судами з розгляду скарг для розглянутих в дільничних судах цивільних спорів, якщо не передбачена компетенція вищих судів землі ...

Палати судів землі у кримінальних справах виступають судом у кримінальних справах 1-ї інстанції з дуже великої кількості справ, закріплених у відповідному каталозі в § 74 Закону про судовий устрій і віднесених законодавством до повноважень дільничних судів або вищих судів землі. Практично всі більш-менш серйозні кримінальні злочини розглядаються судом землі як першою інстанцією. Також і серйозні кримінальні проступки, не віднесені Законом до компетенції дільничних судів, розглядаються судами землі у першій інстанції. Якщо існує особлива суспільна увага до певної кримінальної справи, яка віднесена до компетенції дільничного суду, то вона також може бути розглянута судом землі у першій інстанції. Зазначені вище справи суд землі розглядає у складі так званої великої палати у кримінальних справах, яка складається з трьох професійних суддів (один з яких є головуючим суддею) та двох шеффенів. Якщо ж суд землі діє як друга, тобто апеляційна інстанція з розгляду апеляцій на вироки дільничних судів у кримінальних справах, то розгляд здійснюється так званими малими палатами у кримінальних справах, які складаються з одного професійного судді (як головуючого судді) та двох шеффенів. Також палати у кримінальних справах розглядають скарги на розпорядження суддів дільничних судів.

Поряд із загальними палатами у кримінальних справах в суді землі для сфери захисту неповнолітніх та молоді в межах кримінального права утворюються палати у справах неповнолітніх та молоді для розгляду відповідних справ у першій інстанції (§ 74b GVG). Якщо на території округу суду землі знаходиться вищий суд землі, то в такому суді землі має бути утворена палата для розгляду в першій інстанції кримінальних справ, пов'язаних зі злочинами проти миру або загрози демократичній правовій державі, обороні держави (§ 74a GVG).

Так само Закон про судовий устрій в § 74e GVG допускає досить глибоку спеціалізацію палат у кримінальних справах, наприклад шляхом створення палати з розгляду економічних злочинів.

Згідно з абз. 3 § 74 GVG суди землі діють як апеляційні інстанції та розглядають апеляційні скарги на вироки судді у кримінальних справах та суду шеффенів відповідного дільничного суду.

Якщо на території округу суду землі діють установи з виконання покарань, в такому судді землі Закон про судовий устрій передбачає створення палати з виконання кримінальних покарань (глава 5а, § 78а), які розглядають справи, пов'язані з виконанням кримінальних вироків. Залежно від питання, яке розглядається в цій палаті, склад суду може складатися з трьох або одного професійного судді (§ 78b GVG).

Особливість судів землі полягає в наявності в їх складі палат з розгляду комерційних справ (глава 5, §§ 93–114 GVG), які фактично заміщають палати у цивільних справах для розгляду справ комерційного характеру. Вирішальним у розподілі цивільно-правових спорів між «звичайними» цивільними палатами та палатами з розгляду комерційних справ стало врахування німецьким законодавцем особливостей ведення комерційної діяльності німецькими комерсантами, поняття якої він дав, із посиланням на Торговельний кодекс, в одному з параграфів Закону про судовий устрій.

GVG

§ 95. (Поняття комерційних справ) (1) Комерційними справами в розумінні цього закону є цивільні правові спори, в яких через позов доводиться право вимоги:

- 1) проти комерсанта в розумінні Торговельного кодексу, якщо він занесений до торговельного реєстру або реєстру кооперативів або на основі особливого законодавчого регулювання стосовно юридичних осіб публічного права не потребує такого занесення, стосовно дій, які для обох сторін є комерційними діями;
- 2) на основі векселю в розумінні Закону про векселі або з визначених в § 363 Торговельного кодексу документів;
- 3) на основі Закону про чеки;
- 4) яка витікає з наступних правових відносин:
 - a) з правових відносин між членами торговельного товариства або кооперативу або між ним та членами або між негласним членом товариства та власником комерційної діяльності, також як впродовж існування так і після припинення комерційних відносин, та з правових відносин між керівниками та ліквідаторами торговельного товариства та товариством або його членами;
 - b) з правових відносин, які стосуються права на використання комерційної фірми;
 - c) з правових відносин, які стосуються захисту торговельних марок та інших позначок, а також зразків та моделей;
 - d) з правових відносин, які виникають через придбання наявної комерційної справи серед живих між попереднім власником та набувачем;
 - e) з правових відносин між третьою особою і тією особою, яка відповідає у зв'язку з відсутністю загального доручення або торговельного доручення;
 - f) з правових відносин морського права, особливо з тих, які стосуються судноплавної компанії, прав та обов'язків володільця судна або власника судна, кореспондентського володільця судна та команди судна, бодмерея та збитків від аварії, відшкодування збитків у випадку зіткнення суден, спасіння та надання допомоги й вимог кредиторів судна;
- 5) на підставі Закону про недобросовісну конкуренцію;
- 6) на підставі §§ 21, 22 та 24 Закону про проспекти цінних паперів або §§ 20–22 Закону про вкладання майна.

...

Таким чином німецький законодавець намагається через утворення палат з розгляду комерційних справ у судах землі врахувати ті особливості, які виникають під час застосування норм цивільного права в комерційному обігу та в діяльності господарських товариств. З ін-

шого боку, Закон в § 96 зазначає, що відповідна справа розглядатиметься в палаті суду землі з розгляду комерційних справ у тому випадку, якщо позивач в його позовній заяві заявив відповідне клопотання саме про такий розгляд. Відповідач же у разі неналежності справи до компетенції палати з розгляду комерційних справ може подати заяву про передання справи від цієї палати до «звичайної» цивільної палати суду землі (§ 97 GVG). І навпаки, у разі подання позивачем позову до «звичайної» цивільної палати відповідач може шляхом подання відповідної заяви просити про передачу справи до палати з розгляду комерційних справ, якщо вона згідно із зазначеними в § 95 GVG ознаками належить до її компетенції. Прийняті за такими заявами рішення не підлягають оскарженню і є обов'язковими для тих складів суду, яким на підставі такого рішення справа була передана для розгляду (§ 102 GVG).

Зазначене вище врахування особливостей цивільно-правового комерційного обігу впливає також і на склад палат суду землі з розгляду комерційних справ. Вони складаються з одного професійного судді та двох суддів на громадських засадах (§ 105 GVG), за винятком тих випадків, коли цивільне процесуальне законодавство допускає можливість прийняття рішення одноособово професійним суддею. Кандидатури суддів на громадських засадах пропонуються торговельно-промисловими палатами відповідному органу управління справами юстиції для їх призначення на посаду так званого «торговельного (комерційного) судді» строком на п'ять років із правом повторного призначення. Ще одна особливість статусу таких суддів полягає в тому, що вони повинні мати статус комерсантів згідно з положеннями Торговельного кодексу Німеччини або бути членами правління акціонерного товариства, керуючими справами ТОВ або прокурисами. Також з цього погляду німецький законодавець намагається долучити до розгляду таких справ осіб, які, з одного боку, розуміються на практичних аспектах комерційної діяльності й таким чином, з іншого боку, набувають більшої довіри з боку учасника провадження під час розгляду його справи та прийняття у ній рішення.